DISSERTATIO INAUGURALIS HISTORICO-MEDICA DE FEBRI MILIARI.

QUAM
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
AUGUSTO AC POTENTISSIMO
PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
CAROLO FRIDERICO
MAGNO DUCE SAXONIAE VIMARIENSIUM ET ISENACENSIUM
PRINCIPE LANDGRAVIO THURINGIAE MARCHIONE MISNIAE
PRINCIPALI DIGNITATE COMITE HENNEBERGAE DYNASTA
BLANKENHAYNII NEOSTADII ET TAUTENBURGI REL.
CONSENSU
GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS
IN LITTERARUM UNIVERSITATE JENENSI
PRO GRADU DOCTORIS
SUMMISQUE
IN MEDICINA ET CHIRURGIA HONORIBUS
JURIBUS ET PRIVILEGIIS
RITE OBTINENDIS
DIE XXIV M. MAII A. MDCCCXXXVII
PUBLICE DEFENDET

AUCTOR
FERDINANDUS DIETMAR
JENENSIS.

JENÆ
TYPIS BRANII.

L. B.

Quem percipere solet tiro medicus timorem, ne quum, palam omnibus de rebus difficilioribus sententiam proferre audeat, temeritatis et arrogantiae culpam sibi contrahat, eum non nego me praecipue percellere, quum de ea re scribere conatus sim, quae tot virorum maxime eruditorum perscrutationibus vix ita in lucem prolata est, ut dubitari de ejus natura, quid dico existentia penitus nequeat. Attamen quum persuasum nobis sit praecipue in morborum historia enucleanda et describenda aliquid certe laudis adhuc superesse, ad hanc me converti sperans fore, ut pro-

pter studii quandam assiduitatem doctrinae inopia mihi facilius ignoscatur. Itaque in partem hujus dissertatiunculae priorem nonnulla, quae ad historiam, in partem vero alteram ea, quae ad nosologiam et therapiam febris miliaris spectant, contuli.

PARS I.

De febris miliaris historia nonnulla proferuntur.

Difficillime certe reperies ex universa morborum serie exemplum morbi miliaris fato simile, in quo rixam motam esse cerneres de morbi ipsius, de quo agitur, existentia. Multi enim fuerunt nec ii contemnendi medici, qui id, quod alii novum morbi genus, jam ipsis medii aevi temporibus ortum esse arbitrarentur febremque miliarem, sive Miliaria, Purpuram miliarem, vernacula lingua *Friesel*, *Frieselfieber*, nominarent, etsi non omnino adesse medicoque interdum conspicuum negarent, tamen arte quasi excitatum morbum pronuntiarent. Quam sententiam hisce potissimum argumentis comprobare conati sunt:

„Istorum opinionem, qui novos oriri morbos contenderent, falsam esse. Omnes, qui nunc existerent morbi, veteribus etiam cognitos fuisse. Variolas ipsas, quibus multi recentiorem tribuerent originem, jam ab antiquissimis temporibus in remotissimis Indiae orientalis regionibus genus mortalium gravissime vexasse et apud ipsum Hippocratem Graecosque medi-

cos omnium morborum si minus nomina, tamen descriptiones atque exempla reperiri. Febris vero miliaris nullam fieri apud Hippocratem mentionem idque facillime explicari ex therapia ejus simplicissima ingentem illum methodi sudoriferae abusum respuente, quo excellat recentior medicorum saeculi imprimis decimi septimi apparatus therapeuticus. Nonnisi sudorum inundationibus, lectorum molibus, cardiacorum et sudoriferorum nimiis ingestionibus Miliaria ista, nimia crisi cutanea producta, originem debere. Nihil vero magis hujus sententiae veritatem comprobare, quam hodiernam febris sic dictae miliaris raritatem cum methodus ista sudorifera antiphlogisticae febrium curationi cesserit." [1] [2]

---

1) *Hufeland, System der pract. Heilkunde Bd. 2. S.* 115 haec de morbo, de quo agitur, edicit: „*Diese Krankheit steht als eine merkwürdige Erscheinung in der Geschichte der Gesundheit des Menschengeschlechts und der Heilkunde da. Das Alterthum kannte sie nicht, oder nur dunkel. Erst zu Ende des* 17. *Jahrhunderts und zu Anfange des* 18. *in den Zeiten der schweisstreibenden Methode, und in den Gegenden von Ober- und Niedersachsen, wo Federbetten und heisses Verhalten am herrschendsten waren, erschien sie, wurde bis zur Mitte des* 18. *Jahrhunderts immer allgemeiner, ward hierauf, nachdem van Swieten, Tissot, Zimmermann und Hoffmann eine kühlere Behandlung der hitzigen Fieber eingeführt hatten, immer seltener, und ist jetzt zu Anfange des* 19. *Jahrhunderts eine wahre Seltenheit geworden.*" —

2) *K. Sprengel* hoc refert *Geschichte der Medizin Bd.* 2. *S.* 430: „*Anstatt dass die Aerzte bei der ersten Erscheinung der Krankheit den entfernteren Bedingungen, von denen die grössere Häufigkeit dieses Ausschlags abhängt, hätten nachspüren sollen, verloren sie sich in unnütze Grübeleien über die demselben zu Grunde liegende fehlerhafte Mischung der Säfte,*

Satis gravia sane argumenta nec tamen tanta veritatis vi instructa, ut rejici omnino nequeant.

Alienum vero est a meo consilio, illam adversariorum opinionem refutare, quam primo loco proposui, omnino non existere neque emergere per saeculorum spatia novos morbos. Inter omnes enim, quos historiae studia omnino non latent, notum est, permultos morbos antiquitate floruisse, quos nunc frustra quaeres, multosque posterioribus temporibus innotuisse, de quibus majores nostri, ut Sydenhami vocabulo utar, ne hariolari quidem ausi sunt. Prioris sententiae exempla praesto sunt pestis Thucydidis tempore Athenas devastans, pestis deinde Galeni aetate magnam Europae partem

---

und fanden, wie Mich. Ettmüller, der herrschenden chemiatrischen Theorie gemäss, den Grund in Säure der Lymphe. Sie schliessen dies sehr voreilig aus dem sauern Geruch der Schweisse, welche allemal den Ausbruch des Fiebers begleiten; sie folgerten ebenso irrig daraus, dass Langensalze und schweisstreibende Mittel in dieser Krankheit dienlich seien, zu deren Verlaufe der Ausbruch des Friesels ebenso nothwendig gehöre, als die Erscheinung der Pocken zum Verlaufe des Pockenfiebers. Hätte man, weniger von Vorurtheilen geblendet nachgedacht, so würde man gefunden haben, was erst eine hundertjährige Erfahrung lehren masste, dass dieser Ausschlag gewöhnlich Folge der erzwungenen Schweisse, Folge des Misbrauchs des hitzigen Verhaltens und der schweisstreibenden Mittel sei, und dass es nur seltene Fälle seyen, wo der Friesel bei schicklicher Behandlung entstehe. Anton de Haën *verdanken wir zuerst nähere Aufklärung über die Entstehung des Friesels. Er bewies, dass dieser Ausschlag nicht sowohl gewissen Fiebern wesentlich, als vielmehr eine Folge der verkehrten Lebensordnung, und des Misbrauchs des Diaphoretica sei, dass man also nichts Kritisches von ihm erwarten könne, und dass durch Vermeidung des hitzigen Verhaltens der Friesel verhütet werde.*" —

dirissima plaga affectans; testis est Lepra, sudor Anglicus, Chorea St. Viti saeculo decimo quarto Europae gentes obstupefaciens etc. Novos vero morbos innotescere variis temporibus eodem modo probant Syphilis, idem, quem paulo ante nominavi, Anglicus sudor, Scarlatina, Morbilli, Scorbutus, fortasse et Raphania, Cholera imprimis orientalis [1]).

Frustraneum autem est in tanto excellentissimorum virorum consensu pluribus demonstrare eam, quam hisce exemplis refutare conati sumus, sententiam falsam esse et rejiciendam.

Invenimus deinde apud Hippocratem quoque locum, qui non sine quadam verisimilitate posset argumentum suppeditare, non alienum fuisse ab ipsius experientia febrem miliarem vel ejus analogon. Persuasum quidem nobis est quam maxime, febrem miliarem veram, quam nunc excultiori forma conspicimus,

---

1) Bene quidem scio, non defuisse viros doctos, qui syphilidis quoque vestigia apud ipsum Hippocratem quaererent satisque graviter me movet Willan, praematura morte impeditum, quo minus antiquissimam morbi originem demonstraret. Quid quod Choleram quoque orientalem veteribus innotuisse quidam contenderent! Sunt vero jam a pluribus hae opiniones refutatae et semper adhuc viget istud Sydenhami: „Quodcirca mihi opinari fas sit, morbos certas habere periodos pro occultis illis atque adhuc incompertis alterationibus, quae ipsius terrae accidunt visceribus pro varia ejusdem aetate ac duratione: quodque, sicut alii morbi jam olim exstitere, qui vel ciderunt penitus, vel aetate saltem paene confecti exolevere comparent (cujusmodi sunt Lepra et alii fortasse nonnulli); ita qui nunc regnant morbi aliquando demum intercident, novis cedentes speciebus, de quibus nos ne minimum quidem hariolari volemus.“

recentioribus temporibus esse ortam, negari tamen potissimum ex loci mox laudandi auctoritate nequit, similes affectiones non cutis solum, quae particulam tantum, ut ita dicam, morbi ostendit, sed totius corporis medico antiquitatis summo non fuisse ignotas. Legimus enim altero morborum popularium libro sectione tertia: „Circa septimum, octavum et nonum diem aspredines quaedam miliaceae pulicum morsibus fere similes, quae tamen non admodum pruriebant, in summa cute subnascebantur et ad judicationem usque perdurabant *Ac ne eae quidem masculorum ulli eruperunt.* Mulier vero, cui talia fierent, nulla mortua est, hebetiori tamen erant auditu et soporosae, quamvis antea non admodum soporosae essent, quibus ita evenire debebant."

Hacce Hippocratis auctoritate semper usi sunt antiquioris Miliarium originis defensores, exempli gratia *Seip*[1]), *Fantoni*[2]), *Triller*[3]), *Lang* aliique nonnulli, de quibus nuper *Foderé* rem jam satis rejectam denuo dubio subjecit. Negari tamen, quod jam supra monui, nequit, minus excultum morbi exemplum apparere, cum symptomata peculiaria, quibus nunc morbus excellit, in divini Coi descriptione deficiant.

Errare vero videntur, qui morbum ab Hippocrate descriptum febrem petechialem

---

1) *Seip* de Purpura morbo antiquo. Goetting. 1741.

2) *Fantoni* de antiquitate et progressu febrium miliarium Aug. Taurin. 1747.

3) *Trilleri* Opuscula Tom. II. p. 70 sq.

fuisse credant; ita *Vogel* atque *Gruner* [1]). Nihilominus *Gruner* antiquissimam Miliaribus originem tribuit.

Herodoti etiam locus superest [2]), quo nonnulli ad defendendam Miliarium originem vetustam usi sunt. Constat vero isto loco non de hoc morbo, sed de petechiis mentionem fieri.

Longum tamen est, centies ab aliis dicta repetere, quia omnia fere, quae ad hanc inter viros doctos rixam spectant *Wigand* ad *Allionii* tractatum de febre miliari vernacula lingua editum Mühlhausen 1785 luculenter exposuit.

Ii vero, qui Hydroa veterum Miliaria nostra fuisse credunt, errare videntur, cum ista levior cutis affectio sudaminibus praecipue nunc quoque saepissime oriatur eique peculiaria febris miliaris symptomata penitus desint.

Ingens deinde ab Hippocrate usque ad annum 1654 intercedit de morbo miliari silentium. Ab hoc vero tempore saepius epidemice regnavit febris miliaris. Ab initio quidem non defuerunt multi iidemque celeberrimi medici, qui specificam morbi novi indolem negarent et praecipue *de Haën* [3]), quem deinde *Schulz a Schulzenheim* secutus est, sudoriferorum abusu isto tempore usita-

---

1) *Gruneri* morbor. antiquitat. p. 3.

2) Vid. *Gruneri* libr. citat. p. 117.

3) *De Haën* rat. medend. P. V. p. 3. s. P. VIII. p. 103. P. IX. p. 93. s. P. X. p. 194 s.

tissimo morbum illum gigni censuit. Attamen multo cautius *Sydenham*[1]) judicavit, jam priori dicens tempore exanthema in Anglia notum fuisse, anno vero 1685 epidemice regnasse febrem miliarem. Deinde *Gastellier*[2]), quem *Sprengel*[3]) injuste vituperat, veram morbi indolem cognovisse videtur.

Tanto facilius vero in ejusmodi errores incidisse videntur viri docti, cum et morbus primis evolutionis suae periodis minus certis atque pathognomicis excelleret signis et saepissime etiam cum sudaminibus, nimia diaphoresi provocatis confunderetur. Cujus rei exemplum praebet *Gruner*, qui Miliaria, Scarlatinam et Morbillos satis confundit. Inde vero a *Störkio, Collino*, exceptis epidemiarum descriptoribus et praecipue a *Quarino*[4]) specifica morbi, de quo agimus, natura est cognita. Demonstravit hicce medicus, saepissime Miliaria oriri, etsi maxima cum cura antiphlogistica medendi methodus adhiberetur neque semper lectorum aestum sudoriferorumque molem culpam morbi esse. *Baldinger, Collin, Molinari, Nicolai, Pringle* aliique similem habuerunt sententiam recteque Miliaria inter exanthemata, quae dicunt acuta, recensuerunt, nec minus docuerunt saepissime in summo sudoriferorum excitantiumque abusu, ne um-

1) *Sydenhami* schedula monitor. de novae febris ingressu p. 365.

2) *Gastellier über das Frieselfieber der Kindbetterinnen. Aus dem Franz. Mannheim* 1782.

3) *Sprengel's Geschichte der Medizin. Bd. V. S.* 438.

4) *Quarin* method. medend. febr. p. 78.

bram quidem Miliarium apparere, epidemicas potius aëris et constitutionis morbosae rationes, quam medicorum culpam efficere, ut non eodem modo Viennae, Parisiis, Romae etc. obveniat morbus, quam Lipsiae, Berolini atque in Lothringiae Alsatiaeque regionibus. — Ridiculam vero nonnullorum opinionem, coffeae nempe frequentiorem istis temporibus usum febrem miliarem provocasse, jam *Fordyce*[1]) jure rejecit.

Nunc vero, ni fallor, inter omnes constat, sui generis quendam constituere Miliaria morbum suis et specificis symptomatibus satis excellentem. Quem quidem plurimi, quod jure fieri videtur, exanthematibus proprie sic dictis adnumerant, Scarlatinae et Morbillis eodem fere tempore ortis vel certe magis excultis propinquum esse censentes. Quamquam non desunt, qui speciem potius febris nervosae praecipue gastricae ipsam constituere putent idque argumentis satis gravibus defendant. Similis eorum est opinio, qui in Typhorum familia, duce ut videtur *Schoenleinio*, morbum collocant et magnam ipsius cum Cholera orientali intercedere dicunt similitudinem. Constat enim inde ab initio ejus constitutionis epidemicae, quae Choleram provocavit, multo frequentiorem factam esse febrem miliarem optimeque de hac utriusque morbi necessitudine nuperrime locutus est *Siebert*[2]).

---

1) *Fordyce von der Behandlung der Schwangern und Kindbetterinnen. A. d. Engl.* 1775.

2) *Siebert die* Cholera orientalis *und ihr Verhältniss zum Frieselfieber. Bamberg* 1837.

Constat quidem primum *Welschium*[1]) inde ab anno 1652 usque ad annum 1654 febris miliaris satis distinctae epidemiam Lipsiae observasse, tamen non desunt priora etiam morbi vestigia. Ita *Coytarius*[2]) anno 1578, nec minus *Forestus*[3]) anno 1556 morbum satis cognovisse dicuntur. *Chomel* quoque *Riverium* anno 1630 et *ab Heers* vidisse morbi epidemiam dicit. Satis distinctam vero attulit morbi descriptionem *Diemerbroeck*[4]) anno 1630, neque ita, salva morbi novitate, negari potest, jam ante Welschium nonnumquam visam esse hanc cladem miliarem.

Tunc mirum dirumque in modum grassata est haec pestis per annos tres Lipsiae ab initio puerperis tantum insidias struens, deinde vero nec feminis non gravidis, nec viris, nec infantibus senibusque parcens. Deinde prorepsit per Saxoniam in Borussiam et Pomeraniam pluresque hic nacta est descriptores. Novitas vero rei effecit, ut multi cutis affectionem imprimis curantes morbum cum morbillis et scarlatina confunderent nec quidem a confundendi cum sudaminibus periculo caverent. Inde ab anno 1660 Augusta Vindelicorum saepius ab hoc morbo teste eodem *Welschio* vexata est; tunc ab anno 1666 ad

---

1) *Welschii* historia medica novum puerperarum continens. Lips. 1655.

2) *Coytarius* de febre purpura epidemica et contagiosa libr. II. Paris 1578.

3) *Forestus* de symptomatibus febrium libr. VII, observat. LX.

4) *Diemerbroeck* de Pest. histor. 22 et 100.

Bavariae regiones, 1670 Hamburgum pervenit. Tum vero per omnes fere Germaniae regiones diffluens nulli paene urbi pepercit. Ita exempli gratia hanc nostram Jenam teste *Wedelio* [1]) anno 1690 aggressa est, Berolini inde ab anno 1694 magis magisque regnavit. — Priusquam vero universam Germaniam obduxit morbus (nam ad Francofurtanos anno demum 1723, Viennam 1729 pervenit ubique fere, quasi leniori contagio instructus, puerperas, tum et masculos aggrediens) in Anglia apparuit anno 1684, ibique *Sydenham* et *Hamilton* exstituerunt ejus descriptores. Quanto levius Helvetiam morbus tetigisse videtur, tanto majorem ostendit atrocitatem in Italia et Augustae Taurinorum, ubi primum incessit anno 1711. Nec minus Franco-Galliam pervasit, Alsatiam potissimum paludiosioresque regiones corripiens; tunc superiores Italiae plagas satis atrociter vexavit, ubique fere prima evolutionis suae periodo puerperas tunc increscente quasi vi viros quoque vexans innumerisque mortem afferens.

Satis vero memorabile est, quod *Eisenmann* de finibus sic dictis geographicis morbi affert. Numquam enim morbus nec gradum quadragesimum tertium latitudinis australis (quam indicat vicus Bevagna in delegatione Spoleto) nec quinquagesimum nonum latitudinis borealis superavit.

Inde vero e secunda saeculi antecedentis

---

1) *Wedelii* dissertatio de purpura puerperarum. Jenae 1690.

periodo satis magnum intercedit medicorum de febre miliari silentium. Fuerunt quidem, qui hanc ita explicarent, ut dicerent, cum minus excitantibus et sudoriferis posteriores usi essent ad mitigandas febres, quam antiphlogisticis remediis hasce quoque efflorescentias miliares, quas arte productas opinati sunt, rariores factas esse vel omnino disparuisse. Iure sane, si de sudaminibus non raro puerperas aliosque febricitantes affligentibus sermo est. Febris miliaris tamen minus disparuit, sedes potius quasi fixas pluribus sibi paravit in locis, in Lombardia praecipue, in paludiosioribus Germaniae Galliaeque regionibus nec minus in Wirtembergiae plagis. Minores tamen excitavit res antea ad taedium fere pertractata rumores. Adsunt quoque epidemiarum descriptores, ut Londinae *Barker* [1]), Scaphusinae anno 1750 *Ammon* apud *Allionium*, Mantuanae anno 1783 *Asti* [2]), Wittenbergicae anno 1801 *Kreysig* [3]), Bambergicae anno 1819 *Speyer* [4]), Horchhemicae anno 1828 et Ensingensis anno 1829 *Schnurrer* [5]) etc. etc.

---

1) *Barker* Observations on the present epidemic fever. Lond. 1741.

2) *Asti* Anno medico terzo Mantuano o sia storia delle malattie del anno 1783.

3) *Kreysig Über die Scharlach- und Frieselepidemie im Februar 1801 zu Wittenberg in Hufeland. Journal B. XII St.* 3.

4) *Speyer Bemerkungen über eine Frieselepidemie in Hufeland. Journ.* 1825, *Novbr.*

5) *Schnurrer Geschichte einer im Frühjahr* 1829 *vorgekommenen Epidemie des Schweifsfiebers. Heidelberger klin. Annalen B. VI. p.* 90.

Nostris autem temporibus tanto magis exsurgit febris miliaris in regionibus praecipue jam dudum ab ea obsessis, quanto arctior ejus videtur esse cum ipsa, quae populos atrocissime contrucidavit, Cholera orientali conjunctio. —

Pars II.

De nosologia et therapia morbi quaedam proponuntur.

I. Aetiologia.

Solet quidem in morborum descriptione, antequam symptomata afferuntur, de causa, quam dicunt, proxima, sive de natura morbi sermo fieri. Praestantius tamen mihi videtur, primum in omnes morbi minus adhuc cogniti rationes, originem, symptomata, decursum etc. inquirere, ut tum, etsi serius, tamen verius exhiberi possit de re judicium.

Febris vero miliaris [1]) epidemice potissi-

---

1) Permulti, qui de febre miliari scripserunt, morbum simul miliarem chronicum censuerunt. Negandum quidem non est, quin intercedat quaedam utriusque morbi vicissitudo, nec tamen puto hanc propinquiorem esse, quam in morbis ejusdem familiae solet. Maxime tamen est verisimile, rheumaticarum affectionum genus id esse, quod utramque miliarem rationem recipit.

mum grassari solet. Constat autem iis temporibus praecipue oriri morbi, de quo agimus, epidemias, quibus rheumatica morborum constitutio praevalet. Ita sudor quoque Anglicus, natura sua miliari morbo propinquissimus, rheumatica quaedam febris ingenti cum intensitate incedens fuisse videtur. Constat porro, iis potissimum regionibus, in quibus rheumatici regnare solent morbi, miliarem febrem prae ceteris occurrere. Ejusmodi vero sunt Lombardia, Alsatia, Wirtembergia etc. Idcirco certos climatis moderatioris fines, in quibus praecipue rheumatismus incedit, non superat. Notum etiam est, tum imprimis febrem oriri miliarem, cum rheumaticae affectiones creberrimae occurrant; tamen negari nequit, ita non omnia, quae ad originem morbi pertinent, explicari, in ipsisque terrae visceribus fortasse latere causas hinc inde dispersas, quibus originem debet morbus. Minime enim liquet, cur non Venetiis unquam sit visa febris miliaris.

Talem conditionis atmosphaericae vim omnes morbi descriptores agnoscunt. *Maugin* [1]) epidemiam febris miliaris observavit post inundationem, quam Alsatia mense Decembri anni 1833 passa est. *Burscrius* [2]) epidemiam Mantuae grassantem ex teterrimis fossarum urbem circumeuntium effluviis explicavit. Simili causa Kreysig l. c. epidemiam

1) *Maugin* Essai historique de la fièvre miliaire. Strasbourg 1834.

2) *Burserii* Institut. medicin. pract. Cap. XI. Lips. 1787.

Wittenbergicam provocatam esse contendit. Nec dissimilis est Lancisii opinio, qui subtiliore explicatione vicinas canabis macerationes accusat.

Ab omnibus febris miliaris descriptoribus puerperas praecipue morbo affligi adnotatum est. Inde nonnulli propriam esse hanc febrem mulieribus tanto magis opinati sunt, cum et Miliaria chronica in mulieribus tantum appareant [1]). Puerperae sane multo crebrius morbo expositae sunt, sicut testantur epidemiae, in quibus hae tantum afficiebantur, ut in priore Lipsiensi, a Welschio descripta, nec tamen et masculos, nec infantes senesque a morbo tutos esse exploratum est. Ingeniosissime hujus rei causam exposuit *Eisenmann* [2]) nuperrimus idemque praestantissimus morbi depictor. Satis enim demonstrat, summam opportunitatem febris miliaris non solum, sed aliorum quoque pathematum in puerperis eam ob causam occurrere, quod vulnerata, quae adest, uteri interni conditio facillime morbo aditum patefacit. Longum est, hanc defendere hoc loco opinionem. Ceterum tamen satis magna est morbi vis, ut etiam in corporibus non vulneratis, si conditiones epidemicae supra descriptae adsunt, oriatur, variante certe paulisper decursu.

---

1) *Rösch Über die Natur des Friesels und die ihr entsprechende Behandlung desselben in der Allgm. medic. Zeitung* 1835 *Heft* 9.

2) *Eisenmann die Wundfieber und Kindbettfieber. Erlangen* 1837.

II. Decursus morbi.

Quae solent in omnibus febrium speciebus ab initio oriri symptomata, ut horripilationes, frigus corporis externum aliaque, in febri etiam miliari non desunt, quae vero fusius exponere praetermisi. Hoc tantum addamus, in puerperis lochiorum fluxum subsistere, quod nonnulli ut saepius in hunc errorem inciderunt viri docti, causam morbi appellarunt. Sed jam ineunte morbo peculiaria etiam adsunt symptomata: summa imprimis praecordiorum oppressio, anxietas, dyspnoea, anhelatio, suspiria aliaque signa, quae praecipuum systematis respiratorii et circulatorii affectionem indicant. Nec tamen semper hasce gignit morbus affectiones atque puerperae potissimum tanto liberiores sunt ab illis, quanto faciliores apud eas oriuntur uteri sive tractus intestinorum affectiones.

Nulli subjectum est dubio, quin peculiaris Miliarium indoles etiam in internis organorum indusiis, membranis scilicet mucosis, prae ceteris vero serosis et fibrosis eodem modo exanthema miliare provocet, quam in cute externa; satis hoc liquet e sectionibus cadaverum febri miliari mortuorum. Ita, ut Scarlatina tracheam et fauces, Morbilli pulmones atque oculos, Miliaria eosdem pulmones, pleuram, nervum imprimis vagum, phrenicum ac ipsum cor afficere videntur. Inde magna ista, nullo fere alio in morbo obvia cordis oppressio, anxietas et quae non raro graviorem morbum comitantur, medullae spinalis

affectiones, quae trismum, tetanum variasque convulsionum species provocant.

Istam autem theoriae ab humoribus dictae sententiam nostra aetate puto esse refutatam, non nisi criseos loco ipsa exanthemata in hujusmodi febribus apparere. Ita morbus noster sua quasi via progrediens simili modo tam cutem externam, quam organorum membranas afficit. Hocce vero exanthema, cui levior vel gravior praecedit organorum affectorum inflammatio atque febris vera synochica (normali scilicet morbi decursu) pathognomicum sistit stadii alterius et totius morbi symptoma. — Hoc tamen videtur esse morbo miliari proprium, ut sudores hoc in stadio satis copiosi, nonnumquam ingentes, quos ipsius exanthematis eruptio non solum unico, sed repetito quasi impetu sequi solet, existant [1]). Quorum autem sudorum odor est peculiaris acidulus, aceto vel lacti, fermentatione acida affecto, similis.

Exanthema miliare ipsum, quod ante eruptionem non levem, nonnumquum etiam maxime molestum gignit in cute pruritum et secundo, tertio vel quarto die interdum serius erumpere solet, variam prae se fert speciem. Inde ridicula veterum in Purpura rubra et alba distinctio. Genuina et, ut ita dicam, primaria

---

1) Non dubito, quin sudor quoque sic dictus Anglicus, qui saeculo imprimis decimo quinto exeunte gentes perlustravit, febrem fuisse miliarem maxime excultam. Quod non solum ipsum originis tempus, a febris miliaris natalitiis non ita remotum, sed etiam ipsa morbi symptomata testantur. Nulla enim triadis illius febrem miliarem constituentis pars, nec sudor, nec exanthema, nec cordis praecipua affectio defuit.

ejus forma vesiculas gignit, miliorum magnitudine, albo-rubicundae vel, si inflammatoria praevalet morbi natura, laeto-rubentes ac in cute ipsa rubicunda positae. — Alba vero sunt Miliaria in asthenica morbi forma sive in aegrotis, in quibus morbus non nisi levem, vel omnino nullam provocat reactionem [1]). Violaceum Miliaria putrida praebent colorem. — Simili modo varia est vesicularum miliarium magnitudo. Nonnumquam enim singulae vesiculae Variolarum fere circuitum aequant et pro aucta indole morbi inflammatoria in pustulas (pure repletas vesiculas) abeunt. Nonnumquam etiam Miliaria confluunt.

Lympham vesiculis inclusam, sicut sudores acidae esse naturae et contagium fortissimum idemque maxime volatile exhalare dicunt.

Apparet hocce exanthema primum in superioribus corporis partibus in collo, pectore, brachiis etc., tum in reliquis, repetito, quod jam supra monui, impetu.

Plerumque febris ipsa exanthematis eruptione mitigatur affectionesque partium internarum, cordis imprimis, pulmonum etc. silent. Tunc vere critica existunt Miliaria. Ubi vero intensior adest morbus non raro tam febris, quam internorum organorum pathemata increscunt, anxietas, dyspnoea augentur, lochia in puerperis fluentia omnino desunt, Miliaria oriuntur confluentia, medulla quoque spinalis affi-

1) Ad alborum Miliarium genus minime pertinent istae vesiculae, quae e putredine corporis morientis oriuntur, multisque aliis in morbis occurrunt. Hasce septica (*Zersetzungsfriesel*) appellat *Schoenlein* easque non lympham, sed aërem plerumque continere dicit.

citur, trismus, singultus, deliria etc. apparent tantoque haec magis, si supprimitur exanthema refrigeratione, animi pathemate etc. et tunc plerumque moritur aegrotus. — Recedente enim, ut dicunt exanthemate plerumque organorum sensitivorum, medullae spinalis, cerebri, plexus solaris oritur affectio quasi paralytica. In asthenica vero morbi forma haec paralysis non raro primaria esse videtur. — Ceterum topicae quoque affectiones cordis, pulmonum, cerebri, tractus intestinorum, uteri inflammatoriae vel paralyticae mortem non raro afferunt.

Talem se morbus recentioribus potissimum temporibus praebuit talemque praestantissimi morbi descriptores *Kreysig*, *Burserius*, *Schoenlein*, *Roesch*, Eisenmann aliique observarunt. Investigantibus vero nobis in tantae morbi varietatis causas verisimillimum videtur, minus distinctam morbi imaginem ex minus adhuc exculta morbi ipsius natura explicari, eodem modo, ut prioribus saeculis Morbillorum et Scarlatinae proprietates, quid dico Variolarum Pestisque ipsius phaenomena, minus distinctas praebuerunt formas et ut jam *Schloezerus* cognovit unius quasi morbi genus speciebus minus disjunctis obtulerunt.

III. *De vestigiis morbi in cadaveribus agitur.*

Quae inde ab egregii Morgagnii temporibus majorem semper lucem attulit anatomia pathologica ad cognoscendas sedes causasque morborum, febris miliaris quoque naturam tam diversam totque varietatum causas clarissime demonstrat.

Recte, qui sectiones hac febri defunctorum descripserunt, topicas praecipue singułorum affectiones respexerunt. Attamen hac ipsa in re magna est omnium dissensio. Tantum vero abest, ut erroris rei existimandi sint, ut haec ipsa discrepantia indicat non ita certam esse morbi imaginem, ut eadem in omnibus occurrant.

In puerperis febri miliari defunctis uterus imprimis affectiones locales ostendit. Rarius quidem metritidem phlegmonosam, cum pro exanthematica morbi natura tunica imprimis mucosa morbo corripiatur. Saepius, si inflammatio nefandissimum in gangraenam exitum nacta est, hanc vel putrescentiam uteri ostendit. Nonnumquam, quod *Busch* saepissime observavit, deficientibus inflammationis vestigiis flaccidus, mollis atque pallidus apparet uterus. *Busch* aliique ex hacce uteri immutatione collegerunt falsam esse illorum opinionem, qui e praecedente metritide vel inflammatoria certe uteri affectione oriri ista putarent, nec tamen *Eisenmann* male objicit, saepissime in cadaveribus non ipsam inflammationem, sed effectus ejus reperiri.

Solet vero inflammatio vel vestigia certe ejus in eo loco, quo affixae fuerunt secundinae imprimis apparere. — Simili quo uterus modo ovaria quoque nonnumquam in puerperis febri miliari defunctis afficiuntur.

Interdum quoque, etsi rarius, metastasi imprimis exanthematis progrediente tractus intestinorum affectiones praebet morbosas, inflammationis scilicet, vel sequelarum ejus, gangraenosae emollitionis etc. vestigia. Nonnullis

quoque contigit, ut peritonaeum, partem ejus potissimum intestinis adnatam, Miliaribus plus minusve distinctis affectum invenirent. Nonnumquam etiam exsudatio adest in cavo peritonaei.

Eodem modo pulmones quoque cum aegrotus e pneumonia, quam non male dicunt miliarem, laboraverat, inflammati vel hepatisatione, gangraena, sphacelo destructi reperiuntur.

Prae ceteris autem organis cordis mutationes pathologicae attentionem movent. Saepissime enim hoc vario modo mutatum invenitur, semper tamen ita, ut facillime praegressam ejus affectionem inflammatoriam suspicari possimus. Mox durius est et quasi compactius, levem prae se ferens hypertrophiae speciem, mox flaccidum et mollitum, non raro in ipsius et pericardii superficie vesiculae miliares animadvertuntur. Interna quoque cordis et vasorum majorum facies plus minusve rubra est. Pericardium serum continet nonnumquam lacteum. — Memoratu dignissima est similis in neurilemate nervorum vagorum et phrenicorum exsudatio, quam *Anfauvre*, *Theden* atque *Autenrieth* observarunt, cum satis ipsa vel inflammatoria ejus causa dirissima morbi symptomata explicentur. — Interdum in cavo pleurae exsudatio adest. — In cavo cranii non raro inflammationis vestigia inveniuntur, vasa sanguine insuper repleta, exsudatio, substantiae cerebralis vel emollitio vel induratio, arachnoideae interdum incrassatio etc.

IV. *De Therapia.*

Omissa morbi diagnosi prognosique cum utraque facillime ex ea, quam conati sumus proponere, morbi descriptione sequatur, restat, ut nonnulla de therapia adjiciamus. Mihi autem cum non licuerit ipsum morbum observare, praefero aliorum sententias de hac re enumerare, quam hypothesibus ductus nova, sed experientia nullo modo comprobata proponere.

Certissimum est in hoc quoque morbo eamdem indicationis multiplicitatem occurrere, quae fere semper in morbis exanthematicis adest. Omissa itaque therapia symptomatica transeam ad ea, quae nonnulli de cura essentiali, id est de remediis sic dictis morbi ipsius specificis ac ejus quasi antidotis, elocuti sunt. Talem vero curandi morbi rationem priores medici vix habuerunt, qualem recentiore tempore prae ceteris *Schoenlein* iique, qui eum secuti sunt, primo loco posuerunt. — Jam priore tempore *Allioni* et *Molinari* acida et mineralia et vegetabilia adhibuerunt, cum acidulam ejus liquidi, quod vesiculae miliares continent, naturam observarent. Tamen cum non multum ejusmodi therapia proficeret, non magnopere ea laudarunt. Nihilominus postea *Krebs* ac *Herberger* optimo cum eventu lotionibus acetatis in febri miliari imprimis maligna usi sunt. — Chlorinam rarius quidem adhibitam externum in usum vocavit *Herzog* summisque laudibus celebravit. — Summopere vero *Schoenlein* lotiones corporis laudat alkalinas, e Kali caustico paratas et jam ab *Hamiltonio* celebratas. — Ammonium car-

bonicum interne simili cum eventu *Chambon de Montaux* adhibuit et re vera haecce curandi methodus multo ceteris praestare contendit. — *Eisenmann* Camphoram atque Oleum terebinthinae, Carbonem deinde vegetabilem laudat. — Camphoram quoque *Allioni*, *Haller*, *Hannes*, *Hirschel*, *Stoerk* in adynamica praecipue morbi forma commendant. — Nec desunt, qui Mercurio sublimato corrosivo magnam tribuant vim in febri miliari propter insignem imprimis vim toxicam, quam in omnia fere animantia exercet. Quid quod *Fantoni* internum Deutochloretum Hydrargyri exanthema miliari maxime simile provocare contendat! Sed nemo usque ad hunc diem his Hydrargyri praeparatis in miliari febri usus est.

Quae omnia tamen, etsi gravissima, ab experientia amplificata comprobationem exspectant. Inter omnes quoque constat, non solum naturae morbi, sed etiam reactionis et affectionis systematis vasorum consensualis summopere debere rationem haberi, nec ita indolem morbi vel inflammatoriam vel adynamicam, quam dicunt, esse negligendam. Quae praecipue valent de topicis singulorum organorum affectionibus inflammatoriis, quibus mederi posse nemo putabit ardentissimus licet antitoxicae curandi methodi defensor, nisi caute et circumspecte adhibito apparatu antiphlogistico.

THESES.

I.

Interdum fit, ut injectione aquae frigidae per venam umbilicalem placenta dissolvatur.

II.

Inflammatio nervi vagi difficillime cognoscenda.

III.

Phlegmasia alba dolens inflammatio vasorum lymphaticorum.

IV.

Ubi dolor non semper sedes morbi.

V.

Medicus assistens naturae, natura magistra medici.

VI.

Virginitatis signa haud raro fallunt.
